

**ПОЛІТИЧНА НАУКА – ЗАНЯТТЯ „ІГРОВЕ”, „ВЕЛИКЕ”, „НОРМАЛЬНЕ”
ЧИ „СОЦІАЛЬНЕ”? СПРОБА СИНТЕЗУ**

Стаття присвячена спробі вироблення більш адекватного уявлення про політологію, тобто досягнення такого її сприйняття, що узгоджене з існуючими її альтернативами та максимально позбавлене впливу професійного корпоративізму. Автору вдалося логічно несуперечливим чином представити у вигляді врівноваженої системи чотири взаємовиключні перспективи: гри, великої науки, нормальної науки та соціально ангажованої науки.

Ключові слова: політична наука, гра, езотерична наука, велика наука, політична ангажованість, транзакційні витрати.

Осін В.В.

**ПОЛИТИЧЕСКАЯ НАУКА – ЗАНЯТИЕ „ИГРОВОЕ”, „БОЛЬШОЕ”,
„НОРМАЛЬНОЕ” И/ИЛИ „СОЦИАЛЬНОЕ”? ПОПЫТКА СИНТЕЗА**

Данная статья – это попытка выработать более адекватное представления о политической науке, то есть достижение такого ее восприятия, что и согласовано с имеющимися ее альтернативами, и максимально лишено влияния профессионального корпоративизма. Автору удалось представить в виде уравновешенной системы четыре взаимоисключающие перспективы: игры, нормальной науки, большой науки, социально ангажированной науки.

Ключевые слова: политическая наука, игра, большая наука, эзотерическая наука, политическая ангажированность, транзакционные затраты.

Osин V.

**POLITICAL SCIENCE: WHAT KIND OF ACTIVITY IS IT – „PLAYFUL”, „BIG”,
„NORMAL” AND / OR „SOCIAL” SCIENCE? AN ATTEMPT OF SYNTHESIS**

This article is an attempt to elaborate a more adequate conception of political science, i.e. to achieve such kind of its perception which is coordinated with the existing alternatives and deprived of the professional corporative influence. The author has managed to produce four mutually incompatible perspectives – a play, big science, normal science and the social engaged science – as a balanced system.

Key words: political science, play, big science, esoteric science, political engaged science, transactions' cost.

Знаменита бритва Оккама проголошує: „Не слід примножувати кількість сутностей без необхідності”. І хоча подібне формулювання, як доводять фахівці, лише приписується В. Оккаму, вплив саме цієї версії на мислення сучасних дослідників не викликає жодних сумнівів. Тим більше дивно спостерігати за тим, як політологи, обізнані в різноманітних тонкощах розрізнення численних відтінків і рівнів політичної реальності, при спробах рефлексії напрочуд легко втрачають всі свої навички, так важко набуті, та з гнітючою постійністю вводять нову сутність. Іншими словами, здійснюючи переважно символічну ідентифікацію „ми, політологи”, науковці тим самим звично посилаються на „предмет”, що визначається з труднощами, ступінь яких примушує взагалі поставити питання про

його (дійсне) існування. Найшвидше таке можна побачити під час спроби підрахувати (точну) кількість політологів. І умовність будь-яких цифр стає очевидною у світлі того, що, скажімо, французька політична наука „великою мірою продовжує залишатися залежною з погляду викладання, курсу навчання на юридичних факультетах та її статусу як дисципліни „загального профілю”, націленої на підготовку певної частини французького правлячого класу...” [1, с. 154]. Тепер замість одиничного референта всі зацікавлені стикаються з численними політичними науками, ледве усвідомлена національна специфіка яких тісно переплітається з ідеальністю дисциплінарних кордонів. Але й це аж ніяк не виняткові підстави, що дозволяють певну Сутність „політична наука” представити у множині. Наприклад, у нібито монолітній політології можна побачити інші групи дослідників, критерій виокремлення яких не збігається з попередніми, оскільки акцент робиться на мірі їхньої раціональності або сліпого схиляння перед авторитетом (певних наукових галузей). Так, одне з пояснень перетворення П. Бурдьє чи не в сакральну фігуру сучасних соціальних наук припускає, що „праці та виступи Бурдьє зобов’язані... успіхом його вмілому жонглюванню своїм філософським капіталом у галузі соціології та соціологічним капіталом у галузі філософії. Він начебто зміг здобути авторитет серед соціологів, розігруючи свій „культурний капітал” професора філософії, водночас „тероризуючи” своїх колег, що залишилися „чистими” філософами, своїм образом „майстра соціології”” [2, с. 518].

Таким чином, дана стаття присвячена **проблемі** розриву, що виникає між постульованою та багато в чому віртуальною Сутністю під назвою „політична наука” і тим (практичним) станом справ, коли залежно від кута бачення розрізняється скільки завгодно політологій. Звідси **метою** статті є спроба вироблення більш адекватного уявлення про політичну науку. Тобто досягнення такого її сприйняття, що узгоджене з існуючими її альтернативами та максимально позбавлене впливу професійного корпоративізму, прагнення якого розмежовувати реальність відповідно до бінарних опозицій істотно сприяло створенню вже згаданої (єдиної) Сутності. І в умовах постійного підсилення значущості політичної науки в дослідженні та водночас формуванні політичної реальності **актуальність** звернення до цієї проблематики перебуває поза сумнівом. Принаймні відсутність систематичної рефлексії щодо підвалин власної діяльності вкрай негативно, як засвідчує досвід соціології [3], позначається на адекватності теорій та рекомендацій.

Цілком очевидно, що **огляд літератури** в даному випадку виявляється похідним від того, які саме альтернативи підлягають узгодженню; і на мій погляд, чотири з них заслуговують на особливу увагу. Мовиться про політологію, що розглядається крізь призму таких концепцій: „нормальної науки” Т. Куна [4], культури як гри Й. Гейзінги [5; 6], великої науки Д. Прайса [7] та різноманітних теорій, які засвідчують соціальну природу політичної науки. Оскільки релевантний огляд літератури міститься у зазначених щойно працях автора, зараз я вважаю за доцільне зосередитись, перш за все, на демонстрації гаданої несумірності емпіричного базису цитованих перспектив. Це, у свою чергу, потребує хоча б конспективного викладу наявних позицій.

Перша перспектива: політична наука як велика наука. Слід очікувати, що політологія, будучи частиною цілого, в головних фазах свого розвитку відтворюватиме всі ті етапи, що їх проходить сучасна наука в цілому. Найбільш систематичне уявлення про останню як велику було сформульовано Д. Прайсом [8], і з тих часів фактично не опинялося під підозрою. У своїй знаковій книзі *Мала наука, велика наука* (1963) Д. Прайс зауважує, що в разі, коли „знайдено більш-менш задовільний спосіб виміряти будь-який достатньо великий сегмент науки, то цей сегмент у нормальних умовах зростає експоненціально”. Суть експоненціального зростання, яке встановлюється на підставі кількісних змін, що відбуваються з науковою літературою, кадрами, різноманітними

науковими товариствами тощо, „характеризується або періодом подвоєння, або періодом десятиразового збільшення”. Подвоєння відбувається раз на десять, п’ятнадцять та двадцять років – залежно від суворості тих чи інших критеріїв: за мінімальних період зростання становить десять років, а за максимальних наближається до двадцяти.

Увагу привертають насамперед два наслідки втягнення політології в контекст функціонування великої науки. З одного боку, тим самим передбачається продукування *більшої кількості посередніх учених, ніж видатних* [8, с. 373], а з іншого – наявність певних дисфункцій у *розподілі обдарованих індивідів* [8, с. 374].

Друга перспектива: політична наука як гра. Численні наукознавчі вимірювання показують, що серед представників соціальних та гуманітарних наук політологи займають останнє або одне з останніх місць за такими показниками, як ентузіазм, що висловлюється з приводу сучасних досягнень політичної науки, власна захопленість її проблемами, якість наукових статей і рівень оцінки самих себе у ролі (справжніх) учених. Це означає не просто розщеплення відомого *Beruf*, нерозривного симбіозу професії та покликання, але й відсилає до відсутності зв’язку між політологами та потребами відповідного соціального інституту (політичної науки). Відштовхуючись від того, що всі ці риси: несерйозність, безвідповідальність тощо – зазвичай характерні для такого явища, як гра, можна припустити вкоріненість значного ігрового елемента в політичній науці.

Наслідок цієї перспективи такий: будучи грою, політологія, подібно до будь-якого змагання, певною мірою безцільна. Це пов’язано з тим, що змагання, за великим рахунком, має сенс переважно для тих, хто бере в ньому участь: „Іншими словами, дія тут починається і кінчається в рамках змагання, і його наслідок не стає життєво необхідною складовою частиною процесів існування групи... Себто, з об’єктивного погляду, результат не має значення для того, що буде після гри” [9, с. 60–61].

Третя перспектива: політична наука як нормальна наука. Застосування ключових для Т. Куна [10] понять „нормальна наука” та „парадигма” до реалій політології дозволяє позитивно відповісти на питання: чи можна політичну науку вважати зрілою дисципліною, тобто чи притаманна їй славнозвісна „нормальність”? І хоча сам автор, судячи з усього [10, с. 120], поставився б скептично до такого твердження, однак усім загальноприйнятим індикаторам „зрілості” політична наука відповідає. Починаючи від „спільності настанов і видимої узгодженості” вчених стосовно певних фундаментальних питань та закінчуючи появою езотеричних праць, „призначених тільки для колег-професіоналів”. Не кажучи вже про вдосконалення методів, подальшу спеціалізацію наукових галузей та погіршення комунікації між ними.

Ціна, яку доводиться сплачувати, це типаж „нормального науковця”, на якого скаржився ще К. Поппер, адже той „навчений погано. Він навчений у дусі догматизму...” [11, с. 529]. Однак не слід забувати, що саме цей ординарний науковець відповідальний за т. зв. накопичення фактів, оскільки саме парадигма „примушує вчених досліджувати певний фрагмент так детально й глибоко, як це було б неможливо за інших обставин”.

Четверта перспектива: політична наука як соціально ангажована наука. Вкоріненість саме політології в соціальному не є якоюсь таємницею ще з часів А. де Токвіля, котрий ще в 1835 р. стверджував, що „зовсім новому світові потрібна нова політична наука”. І сьогодні політична наука аж ніяк не є нейтральною, оскільки завжди «за результатами досліджень стоїть та чи інша політика, що їх обумовлює. Ідеологічні вподобання, підтримання структури влади всередині наукової дисципліни та увічнення усталених порядків можуть забезпечити зосередженість дослідників у річищі основного напрямку” [12, с. 40]. Недавні збірки праць, надруковані за редакцією Д. Істона [13; 14] та Дж. Фарра [15], дають чудове уявлення про соціальну, якщо не сказати політичну, природу політології; статті Т. Болла [16], С. Леонарда [17] і М. Стайна [18] вельми показові щодо цього.

Наслідком такого коріння політичної науки, від самого початку пов'язаної зі становленням демократії, особливо американської, виступає неможливість досягти знання в термінах (його) самодостатності й самототожності. Як наголошує С. Фуллер, „соціологічна література часто створює враження, згідно з яким знання дійсне лише в тому випадку, коли воно обслуговує інтереси тих, хто претендує на володіння цим знанням” [19, с. 418].

У цілому образ політичної науки, що вимальовується внаслідок застосування до неї різноманітних перспектив, полягає в такому. У значній частині своєї діяльності політологія нагадує гру, що передбачає несерйозне ставлення дослідників до власних занять; останні до того ж безцільні, оскільки мають значення тільки для тих, хто бере участь у грі, результати якої не співвідносяться обов'язково із т. зв. об'єктивною дійсністю. Крім того, функціонування політичної науки не є взірцем ефективного механізму рекрутування найобдарованіших індивідів – ті скоріше спокушаються, аніж йдуть за покликанням. Більше того, політологія виявляється надзвичайно фрагментарною та спеціалізованою дисципліною; власне, подібна „нормальна” організація забезпечує та водночас забезпечується накопиченням результатів та їхньою несумірністю, спільністю уявлень та дезінтеграцією груп учених. Нарешті, політична наука настільки тісно пов'язана з політичними та соціальними подіями, що на порядку денному все частіше постає питання про можливість виокремлення певного універсального, незалежного від культури субстрату.

Легко побачити несумісність вказаних точок зору. Т. Кун, описуючи нормальну науку, зовсім не сприймає її як щось несерйозне. Навпаки, він прагне пояснити „пристрасть та захоплення” дослідника тим, що того „надихає впевненість у тому, що коли він буде достатньо кмітливий, то йому таки вдасться розв'язати головоломку, котру до нього ніхто не розв'язав або у розв'язанні якої ніхто не досяг переконливого успіху” [10, с. 66]. І в цих міркуваннях – тільки пристрасть, бажання позбутись теорій, що не узгоджуються, прагнення до успіху. Однак усе це також може розглядатися й прямо протилежним чином, як прояв ігрового характеру політичної науки. Принаймні Й. Гейзінга, наполягаючи на втраті сучасною наукою своїх ігрових елементів, серед тих небагатьох, що збереглися, називає якраз ті риси, в котрих неважко впізнати саме нормальну науку. Мова йде про невикорінену схильність „до послідовної систематики”. Скажімо, „чи можна бути певним, що свавільний та легковагий вжиток фрейдівської термінології компетентними й некомпетентними людьми не заводять нових психологічних шкіл на манівці?” [9, с. 231]. І те, що є у Т. Куна, у Й. Гейзінга якраз відсутнє: немає пристрасті, що охоплює всю екзистенцію, проте є сприйняття науки як „іншого”, менш важливого буття.

Дослідний простір виявляється надто тісним для двох перспектив, не кажучи вже про інші, і це, здавалося б, неминуче призведе до їхньої взаємної анігіляції. Зокрема, концепція великої науки Д. Прайса взагалі немає жодних „рознять”, які б дозволяли сподіватись на встановлення плідного обміну інформацією з рештою підходів. Замість опису (політичної) науки в термінах „гри” можна використовувати не менш вичерпну та самодостатню мову, котра відсилає до збоїв у більш-менш природному розподілі „людей за різноманітними дисциплінами відповідно до їх схильностей, примх долі та настроїв”, [8, с. 374]. Відтепер і нормальна наука, і несерйозність однаково несумірні перед лицем нового пояснення, що їх воно скасовує псевдоекономічними механізмами, „наче нічого іншого на цих наукових полях вже не залишалося, крім ринкової ситуації постійної за обсягом пропозиції та попиту, що постійно зростає” [8, с. 374]. Нарешті, соціальні версії історії політології також звертаються до мови, котра несумісна з попередніми. Чи притаманна справжня політична наука тільки розвиненим демократіям, еталоном для яких виступає американська? Або: надає політологія приклад консервативної практики, заклопотаної збереженням статус-кво чи вона виступає однією з форм „патріархатного домінування” – ось лише декілька проблем з релевантного переліку. І немає тут місця ані

нормальній науці, ані грайливості (адже ангажованість заперечує несерйозність ставлення), ані порушень у розподілі здібностей (оскільки імпліцитно постулюється споконвічна вразливість політології щодо соціальних віянь, котрі не дозволяють проголошувати щось природним).

Подібна альтернативність підходів до політичної науки є, мабуть, чи не найціннішим ресурсом у розпорядженні останньої, який потрібно конвертувати у просування розуміння політологами контексту власного існування. І надалі я пропоную схему, що об'єднує, здавалося б, несумісні перспективи сприйняття політичної науки, точніше, деякі їх важливі наслідки.

Політологія невіддільна від соціального, одним з проявів якого є різний ступінь престижності, притаманний тим чи іншим дисциплінам, і міра її визначається втягненням науки в становлення (політичного) режиму. Багато в чому політична наука виправдовувала сподівання, що покладалися на неї у зв'язку зі зміцненням демократії у США та потребою у громадянському вихованні [17]. Більше того, здійснення відповідних очікувань призвело до виникнення нових, коли ще під час функціонування т. зв. чиказької школи Г. Лассвелл цілком серйозно став казати про можливість побудови науково обґрунтованої демократії [20]. Біхевіоральна (поведінкова) революція, наступний і визначальний етап у розвитку політології, ще більше зміцнив її статус, перетворивши цю галузь на одну з найпрестижніших. І втрата вченими зацікавленості у проблемах власної науки, зниження, принаймні за суб'єктивним сприйняттям, якості статей і досягнень у цілому – усе це цілком закономірні наслідки покращання позицій політології.

Що саме сталося в цей період, дозволяє осягнути теорія великої науки, що вказує на порушення природного розподілу здібностей та пришвидшене зростання низькоякісних статей як на похідні експоненціального зростання. Того самого, що прямо залежить від престижності науки взагалі і нових дисциплін – зокрема. Інакше кажучи, соціальна привабливість політології, що зростає паралельно її революціям, передбачає появу усталеної та зрілої наукової галузі, що, у свою чергу, забезпечує рекрутування максимально можливої кількості індивідів. Проте важливо не це: тим самим передбачається також наявність новачків, гетерогенність яких зростає пропорційно зміцненню соціальних позицій певної дисципліни. Таке провокує не лише фрагментацію політичної науки та погіршення комунікації між окремими її департаментами, але й зростання кількості дослідників, екзистенціальні потреби яких не пов'язані з потребами відповідної наукової галузі.

„Нормальна наука” і „наука як гра” – це дві сторони одного явища, організаційна та змістовна, дві назви двох різних аспектів того, що в політичній науці на єдиному просторі мешкає надзвичайна кількість індивідів, для яких їхня робота позбавлена „екзистенціального та соціального сенсу”. Те, що тобі не цікаво й не захоплює усе твоє єство, то неминуче сприймається як дещо несерйозне, менш важливе, навіть за умови, коли більш важливе взагалі невідоме. Твоя віддача так само неминуче буде низькою (або нижчою), а домінуючим прагненням виступатиме вимога скорочення витрат – енергетичних, психічних тощо.

Доречною, як ніколи, стає поява езотеричної науки, що насправді є засобом організації незацікавлених індивідів. Спеціалізація, що часто-густо асоціюється з нормальною наукою, сама по собі вже давно розглядається як чи не єдиний шлях зниження невизначеності [21, с. 53–54], переживання якої особливо загострюється в ситуації, коли відсутність укоріненості та розщеплення веберівського *Veruf* у багато разів збільшує кількість можливих альтернатив (дій). І однією з важливих передумов при цьому виступає можливість експлуатувати те, що порівняно недавно [22] отримало назву *puzzle instinct*, інстинкту розв'язувати головоломки. Того інстинкту, що практично, а іноді й теоретично невіддільний від бажання грати; і у зв'язку із цим твердження Б. Грофмана

„розв’язання головоломок може приносити насолоду” [23, р. 8], означає скоріше бажаний, аніж дійсний стан речей.

Подібна схема негайно провокує цілу низку питань, і два з них заслуговують на особливу увагу. По-перше, наскільки врівноважена є така система, особливо у світлі соціально вмотивованої необхідності виправдовувати сподівання, що покладаються на політичну науку? Однак у випадку, коли неоднорідність раніше зазначених складових не становитиме перешкоди для створення рівноваги, то можна констатувати принаймні можливість узгодження несумісних, здавалося б, альтернатив, а також побудову синтезованого уявлення про політологію, структуроутворювальні елементи якого можуть бути виявлені лише за умови тотальності та несумірності різноманітних бачень. По-друге, у разі гіпотетичного обґрунтування подібного еквілібріуму, чи не буде теорія суперечити дійсному стану справ? Інакше кажучи, під підозрою опиняється сама можливість існування соціального інституту, вкрай неефективна система рекрутування кадрів якого виглядає особливо дивною на тлі постійного зміцнення позицій політичної науки.

Стосовно першого питання, то, на мій погляд [24], *ефект затору*, описаний Дж. Холтівагнером і М. Уолдманом [25], дозволяє обґрунтувати, яким чином навіть у випадку надзвичайної гетерогенності науковців, коли для одних професія є покликанням, у той час як інші при виборі послуговуються переважно меркантильними міркуваннями, сам інститут політичної науки буде цілком урівноваженим. Це також уможлиблює логічно несуперечливе пояснення, що пов’язує між собою меншу або більшу престижність певних наукових дисциплін, відсоток екзистенціально вкорінених індивідів, ступінь задоволеності власними дослідженнями та суб’єктивну оцінку якості здобутків інших вчених.

З іншого боку, проблема ефективності такої системи, увага до чого обумовлена соціальними зобов’язаннями політології, – з огляду на новий інституціоналізм саме це формулювання не можна вважати повністю коректним. Як було продемонстровано Д. Нортон, нобелівським лауреатом з економіки, „ефективність” – це радше нормативне поняття, що ґрунтується на низці емпірично неправдоподібних припущень. До числа останніх можна зарахувати постулати про володіння людьми повною інформацією щодо тих чи інших виборів, існування стійкої й транзитивної структури переваг, а також гіпотезу, згідно з якою „люди постійно стикаються з однаковими ситуаціями вибору або з послідовністю альтернатив, дуже схожих одна на одну” [21, с. 36]. Більше того, для економістів нескладно назвати численні форми взаємодії – „середньовічний феодалський маєток, ярмарки в Шампані або „сук” (базар в країнах Близького Сходу та Північної Африки, без якого важко зрозуміти ці країни)” – вочевидь неефективні, проте все ж існують „протягом тисячоліть” [21, с. 27].

Аби осягнути, як практично можлива теоретично нереальна ситуація, слід зважити на те, що „головна роль, яку інститути відіграють у суспільстві, полягає у зниженні рівня невизначеності шляхом встановлення усталеної (хоча необов’язково ефективною) структури взаємодії між людьми” [21, с. 21]. У свою чергу, такий зв’язок інститутів та невизначеності виникає „внаслідок складності і самих проблем, що потребують вирішення, і „програм” рішення, котрі індивід має у своєму розпорядженні” [21, с. 43]. Основними елементами при цьому виступають і неповнота „інформації щодо поведінки інших індивідів під час людської взаємодії”, і „обмежені можливості людини до розрахунку”, обумовлені „здатністю свідомості переробляти, організувати та використовувати інформацію” [21, с. 43–44]. Внаслідок цього саме „обмежена здатність, сполучена з невизначеностями під час розшифрування інформації, що надходить ззовні, і породжує правила та процедури, спрямовані на спрощення даного процесу. Сукупність інститутів, що виникає, структурує людську взаємодію, тим самим обмежуючи набір виборів, з якими стикаються індивіди” [21, с. 44].

Таким чином, політична наука з погляду її інституціональної природи може бути водночас і тривалою, і неефективною. Тривала вона передусім тому, що в межах нормальної науки організується взаємодія індивідів, котра знижує рівень невизначеності пізнання політики, що визначається складністю останньої та обмеженими можливостями самих дослідників. Зазначу, що пізнавальні обмеження тим суворіші, чим менш учені пов'язані власною екзистенцією з політичною наукою і, відповідно, чим інтенсивніше вони переживають згадану невизначеність. Крім того, експоненціальний розвиток політології також пояснює рівень її спеціалізації, що іноді досягається, як дезінтеграція. Тобто витрати взаємодії між гетерогенними індивідами виявляються настільки високими, що їх кінцевим результатом стає вельми, особливо на перший погляд, нераціональна структура політології. Структура, яка характеризується і запереченням (єдиної) політологічної ідентичності, і прикладами численного дублювання результатів, і визнаною неможливістю їхнього задовільного синтезу.

Така інтерпретація політичної науки не просто дозволяє більш-менш послідовно та логічно об'єднати низку „фактів”, що отримуються в межах альтернативних перспектив бачення, але також сприяє формулюванню нових питань. Одне з них, якого я побіжно раніше торкався, це проблема тертя. Іншими словами, мовиться про транзакційні витрати, що виникають у процесі обміну. Зокрема, вже згаданий Д. Норт зауважує, що відповідні „витрати, котрі виникають під час просування товару на ринку США (на кшталт витрат на банківські, фінансові послуги, страхування, гуртову й роздрібну торгівлю або, з погляду професій працівників, на оплату юристів, бухгалтерів тощо)” становлять „більш ніж 45 % національного доходу”. Не кажучи про те, що „ця частка за останнє століття зросла приблизно на 25 %” [21, с. 44].

Ідея, відповідно до якої обмін, взаємодія між людьми супроводжується певними витратами, вперше вказана Р. Коузом і ґрунтовніше розроблена Д. Нортом, фактично передбачає можливість прийняття до уваги соціуму. Адже постійно підкреслюється, що „інститути суттєво змінюють ціну, котру сплачує індивід, і тому призводять до того, що ідеї, ідеології та догми часто відіграють найважливішу роль у тому виборі, що його здійснює людина” [21, с. 40]. Відтепер потрібно не просто постулювати наявність (зовнішнього) контексту, але й пояснювати особливості функціонування соціального інституту політичної науки не в нормативно-економічних термінах, на кшталт „ефективності”. Оскільки витрати, у певному розумінні, і є взаємодія, то слід пам'ятати про численні соціальні норми та уявлення, задля узгодження або виправдання яких частково й виникла політична наука. Саме через це її славнозвісна ефективність може мати не виключно утилітарний характер, а набувати скоріше політичного забарвлення, що передбачає оцінку „ефективності” з огляду на вклад у справу легітимації певного режиму, наприклад шляхом відповідної науково-ідеологічної соціалізації дослідників, кількість яких невинно зростає.

Ця можливість тим більш приваблива, що вона сприяє усвідомленню того, яким чином можуть мати слушність брати Коули, які наполегливо заперечували відому „гіпотезу Гассета”, згідно з якою „сучасна наука знаходить місце для інтелектуально-нормальної людини і дозволяє їй успішно в ній працювати... Більшість науковців сприяє загальному прогресу науки подібно бджолам у стільниках”. Сучасніші дані свідчать про те, що „важливі дослідні результати не тільки досягаються представниками наукової еліти, але й спираються на їх власні попередні роботи. Широкий загал „рядових” учених істотно не сприяє науковому прогресу і тому може бути скорочений без шкоди розвитку науки” [26, с. 70]. І в даному випадку обговорення результатів багатьох досліджень можна вивести на новий рівень, і сперечатися не з приводу релевантності такого показника, як індекс цитування, а вийти у площину соціальної значущості – не економічної

ефективності! – не просто дублювання результатів, а дублювання нікому не потрібних результатів.

Такий ракурс із примусовою необхідністю повертає нас до деяких початкових припущень, особливо тих, що стосуються природи мотивації наукової діяльності та виправданості гіпотези щодо неекономічних причин загальноновизнаної „ефективності” політичної науки. Дослідженню саме цих аспектів і будуть присвячені мої наступні публікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блондьо Л. Современное состояние политической науки: отчет по положению во Франции / Л. Блондьо, И. Делоа // Политическая наука в Западной Европе; [пер. с англ.]. – М. : Аспект пресс, 2009. – С. 153–179.
2. Йосипенко О. „Практичний глузд” та інтелектуальний проект П’єра Бурдьє / О. Йосипенко, С. Йосипенко // Практичний глузд / П. Бурдьє. – К. : Український центр духовної культури, 2003. – С. 508–527.
3. Бреслауэр Дж. В защиту советологии / Дж. Бреслауэр // Современная сравнительная политология : хрестоматия; [пер. с англ.]. – М. : Московский общественный научный фонд, 1997. – С. 247–295.
4. Осін В. В. Чи парадигмальна політична наука? Відповідь конструктивіста / В. В. Осін // Вісник Харківського національного університету. Серія : „Питання політології”. – Харків, 2009. – № 839. – С. 25–32.
5. Осін В. В. До питання про ігрову основу політичної науки / В. В. Осін // Вісник Харківського національного університету. Серія : „Питання політології”. – Харків, 2009. – № 861. – С. 54–64.
6. Осін В. В. Ще раз до питання про ігрову основу політичної науки / В. В. Осін // Актуальні проблеми політики : зб. наукових праць. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип. 39. – С. 222–232.
7. Осін В. В. Политология в эпоху большой науки / В. В. Осин // Грані. – 2009. – № 4 (66). – С. 131–135.
8. Прайс Д. Малая наука, большая наука / Д. Прайс // Наука о науке (сборник статей); [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1966. – С. 281–384.
9. Гейзінга Й. Homo ludens / Й. Гейзінга; [пер. з англ.]. – К. : Основи, 1994. – 250 с.
10. Кун Т. Структура научных революций : / Т. Кун // Структура научных революций / Т. Кун; [пер. с англ.]. – М. : АСТ, 2001. – С. 9–268.
11. Поппер К. Нормальная наука и опасности, с нею связанные / К. Поппер // Структура научных революций / Т. Кун. – М. : АСТ, 2001. – С. 525–538.
12. Чилкот Р. Х. Теории сравнительной политологии. В поисках парадигмы / Р. Х. Чилкот; [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА-М, Весь Мир, 2001. – 560 с.
13. Easton D. (Eds.) Regime and Discipline. Democracy and the Development of Political Science // D. Easton, J. Gunnell, M. B. Stein. – The University of Michigan Press, 1998. – 295 p.
14. Easton D. (Eds) The Development of Political Science. A Comparative Survey / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – 296 p.
15. Farr J. (Eds.) Political Science in History. Research Programs and Political Traditions // J. Dryzek, S. Leonard. – Cambridge University Press, 1995. – 360 p.
16. Ball T. Ambivalent Alliance: Political Science and American Democracy / T. Ball // Farr J. (Eds.) Political Science in History. Research Programs and Political Traditions // J. Dryzek, S. Leonard. – Cambridge University Press, 1995. – Pp. 41–65.
17. Leonard S. The Pedagogical Purposes of a Political Science / S. Leonard // Farr J. (Eds.) Political Science in History. Research Programs and Political Traditions // J. Dryzek, S. Leonard. – Cambridge University Press, 1995. – Pp. 66–98.
18. Stein M. B. Major Factors in the Emergence of Political Science as a Discipline in Western Democracies: A Comparative Analysis of the United States, Britain, France, and Germany / M. B. Stein // Easton D. (Eds.) Regime and Discipline. Democracy and the Development of Political Science // D. Easton, J. Gunnell, M. B. Stein. – The University of Michigan Press, 1998. – Pp. 169–196.

19. Фуллер С. Социальная эпистемология университета / С. Фуллер // Социальная эпистемология: идеи, методы, программы / И. Т. Касавин. – М.: Канон+; РООИ „Реабилитация”, 2010. – С. 417–448.
20. Farr J. The Policy Scientists of Democracy: The Discipline of Harold D. Lasswell / J. Farr, J. S. Hacker, N. Kazee // American Political Science Review. – 2006. – Vol. 100, № 4 (November). – Pp. 579–587.
21. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; [пер. с англ.]. – М.: Фонд экономической книги „Начала”, 1998. – 180 с.
22. Danesi M. The Puzzle Instinct. The Meaning of Puzzles in Human Life / M. Danesi. – Bloomington: Indiana University Press, 2002. – 268 p.
23. Grofman B. Introduction: The Joy of Puzzle Solving / B. Grofman // Political Science as Puzzle Solving / B. Grofman. – University of Michigan Press, 2001. – P. 1–11.
24. Осин В. В. Альтернативные взгляды на политологию: поиск точек пересечения между игрой и большой наукой / В. В. Осин // Грани. – 2010. – № 1 (69). – С. 94–99.
25. Haltiwanger J. Rational Expectations and the Limits of Rationality: An Analysis of Heterogeneity / J. Haltiwanger, M. Waldman // UCLA Economics Working Papers 303, UCLA Department of Economics (<http://www.econ.ucla.edu/workingpapers/wp303.pdf>)
26. Игнатъев А. А. Еще раз о „гипотезе Ортеги” (сводный реферат) / А. А. Игнатъев // Проблемы эффективности научных исследований : реферативный сборник. – М.: ПИК ВИНТИ, 1991. – С. 69–75.